

- Rychka, M. A., and Vasylyniuk, M. V. "Rehionalnyi rozvytok Ukrainy v umovakh hlobalizatsii" [Regional Development of Ukraine in the Context of Globalization]. *Stratehiia rozvytku Ukrainy*, no. 1 (2015): 130-137.
- Savchyn, I. Z. "Otsiniuvannia ta analizuvannia konverhentsii v ekonomichnomu rozvytku rehioniv Ukrainy" [Assessment and Analysis of Convergence in the Economic Development of the Regions of Ukraine]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.05*, 2017.
- Skljarov, S. O. "Osoblyvosti derzhavnoho upravlinnia problemnymi rehionamy ta yikh typolohiia" [Peculiarities of State Administration of Problem Regions and Their Typology]. *Investytstii: praktyka i dosvid*. 2016, no. 10 http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2016/18.pdf
- Skorokhod, O. V. "Stalyi rozvytok rehionu, teoretychnyi aspekt" [Sustainable Development of the Region, Theoretical Aspect]. *Zbirnyk naukovykh prats Donetskoho derzhavnoho universytetu upravlinnia. Serii «Ekonomika»*, vol. XIV, no. 263 (2013): 263-268.
- Storonianska, I. *Rehionalnyi rozvytok Ukrainy: problemy intehtratsii ta konverhentsii* [Regional Development of Ukraine: Problems of Integration and Convergence]. Lviv, 2010.
- Storonianska, I. *Rehionalnyi rozvytok Ukrainy: problemy intehtratsii ta konverhentsii* [Regional Development of Ukraine: Problems of Integration and Convergence]. Lviv: IRD NAN Ukrainy, 2010.
- Telebenieva, Ye., and Barylo, I. "Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok rehionu yak obiekt suspilno-heohrafichnoho doslidzhennia" [Socio-Economic Development as Object of Human Geographical Research]. *Chasopys sotsialno-ekonomichnoi heohrafii*, vol. 2, no. 19 (2015): 152-156.
DOI: <https://doi.org/10.26565/2076-1333-2015-19-26>
- Vakhovych, I. M., and Tabalova, O. Ye. *Rehionalni asymetrii staloho rozvytku Ukrainy: diahnostyka ta mekhanizmy vyrvniuvannia* [Regional Asymmetries of Sustainable Development of Ukraine: Diagnostics and Equalization Mechanisms]. Lutsk: Volyn polihraf, 2012.
- Vlasiuk, O. S. "Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok rehioniv Ukrainy v umovakh detsentralizatsii vlady: vyklyky, zahrozy, novi mekhanizmy" [Socio-Economic Development of Ukraine's Regions in Terms of Power Decentralization: Challenges, Threats, New Mechanisms]. *Rehionalna ekonomika*, no. 3 (2016): 5-9.
- Vozniak, H. V. "Rehionalnyi rozvytok: sutnist i metodolohichna osnova" [Regional Development: the Nature and Methodological Basis]. *Rehionalna ekonomika*, no. 3 (2015): 34-43. http://ird.gov.ua/pe/re201503/re201503_034_VoznyakHV.pdf
- Zablotskyi, M. B. "Finansovo-rynkovi rehuliatyvni zasady konverhentsii natsionalnykh i rehionalnykh interesiv" [Financial and Market Regulatory Framework of National and Regional Interests Convergence]. *Rehionalna ekonomika*, no. 2 (2013): 148-157. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/68188/17-Zablotskyi.pdf?sequence=1>

УДК 330.15:332.12

JEL: F01; F29; O18; O19; R13; R58

ТРАНСФОРМАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

©2021 БОГУСЛАВСЬКА С. І.

УДК 330.15:332.12

JEL: F01; F29; O18; O19; R13; R58

Богуславська С. І. Трансформація регіонального менеджменту в умовах глобалізації для забезпечення сталого розвитку регіонів України

Сучасні напрями формування глобального світового економічного, інформаційного, фінансового простору визначають принципово нові завдання щодо формування та розвитку форм і методів управління регіональними системами. Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності трансформації регіонального менеджменту для забезпечення сталого розвитку регіонів України в умовах глобалізації. У статті розвинено теоретичні підходи до трактування поняття «регіон» і надано авторське визначення дефініції як відкритої цілісної системи, єдності якої забезпечується низкою чинників (географічного, політичного, соціального й економічного характеру) та поелементний склад якої характеризується широким спектром елементів (у т. ч. регіональних інституцій), що в результаті постійної взаємодії та взаємовпливу набувають нових якостей та характеристик і зумовлюють якісні зміни системи. До основних ознак регіональної системи віднесено: здатність до самовідтворення; цілеспрямованість і залежність її функціонування та розвитку від складу та повноти ресурсного забезпечення. Уточнено зміст поняття «глобалізація». Доведено, що глобалізація висуває нові вимоги до регіонального менеджменту, а також окреслено обмеження сучасного економічного розвитку. Регіони України активно включаються в процеси міжнародної та міжрегіональної інтеграції, і зовнішньоекономічна діяльність регіонів має значні перспективи. При цьому ступінь, глибина залучення регіону в міжнародний інтеграційний процес, успішність його зовнішньоекономічної діяльності безпосередньо залежать від орієнтованості на інноваційне ведення фінансово-господарської діяльності, комплементарності у фінансуванні, використанні механізму державно-приватного партнерства. До основних викликів сталого розвитку регіонів України (крім пандемії) віднесено: залучення економічних агентів; розвиток інженерної інфраструктури; будівництво й оновлення житлового фонду; впорядкування землекористування; підтримка зайнятості на високому рівні; вирішення нагальних екологічних проблем. Забезпечення стійкості регіонів та держави в сучасних умовах можливе за рахунок посилення горизонтальних зв'язків міжрегіональної взаємодії. Останнє розширює можливості регіональних органів управління в частині збільшення внутрішнього потенціалу регіонів, створює умови для більш ефективного вирішення проблем в економічній, соціальній і політичній сферах. Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є розвиток теоретичних засад регіонального менеджменту та розроблення практичних рекомендацій щодо його вдосконалення з урахуванням викликів глобалізації.

Ключові слова: регіон, регіональний менеджмент, глобалізація, сталий розвиток, конкурентоспроможність регіону.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-90-97>

Бібл.: 28.

Богуславська Світлана Іванівна – доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького (бульв. Шевченка, 81, Черкаси, 18031, Україна)

E-mail: boguslavskaya1980@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6834-9765>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2041893/svitlana-ivanivna-boguslavskaya/>

UDC 330.15:332.12

JEL: F01; F29; O18; O19; R13; R58

Bohuslavska S. I. Transformation of Regional Management in the Context of Globalization to Ensure Sustainable Development of Ukrainian Regions

Modern directions of formation of the global economic, informational and financial space define fundamentally new tasks for the formation and development of forms and methods of management of regional systems. The article is aimed at substantiating the need to transform regional management to ensure sustainable development of Ukrainian regions in the context of globalization. The article develops theoretical approaches to the interpretation of the concept of «region» and presents an author's own definition of this concept as an open holistic system, the unity of which is secured by a number of factors (of geographical, political, social and economic nature), the elemental composition of which is characterized by a wide range of elements (including regional institutions), which as a result of constant interaction and mutual influence acquire new qualities and characteristics and cause qualitative changes in the system. The main features of the regional system include: the ability to self-reproduction; purposeful nature and dependence of its functioning and development on the composition and completeness of resource provision. The content of the concept of «globalization» is closer defined. It is proved that globalization puts forward new requirements for regional management, restrictions on modern economic development are outlined as well. Regions of Ukraine are actively involved in the processes of international and interregional integration, and the foreign economic activity of the regions has significant prospects. At that, the degree, depth of involvement of the region in the international integration process, the success of its foreign economic activity directly depend on the focus on innovative conduct of financial-economic activities, complementarity in financing, the use of the mechanism of public-private partnership. The main challenges of sustainable development of the regions of Ukraine (except for the pandemic) include: involvement of economic agents; development of engineering infrastructure; construction and renovation of housing stock; ordering land use; high-level support of employment; urgent ecological problems. Ensuring the sustainability of both regions and the State in modern conditions is possible by strengthening the horizontal links of interregional interaction. The latter expands the capabilities of regional governing bodies in terms of increasing the internal potential of the regions, creates conditions for more effective problem solving in the economic, social and political spheres. Prospects for further research in this direction are the development of theoretical principles of regional management and the development of practical recommendations for its improvement, taking into account the challenges of globalization.

Keywords: region, regional management, globalization, sustainable development, competitiveness of region.

Bibl.: 28.

Bohuslavska Svitlana I. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Economic Security, Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University (81 Shevchenka Blvd, Cherkasy, 18031, Ukraine)

E-mail: boguslavskaya1980@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6834-9765>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2041893/svitlana-ivanivna-boguslavskaya/>

З агострення глобальної конкуренції призвело до виникнення нового напрямку конкурентної боротьби, що розгорнулася між територіями, – за населення, туризм, інвестиції, бізнес, сфери впливу. Сучасні напрями формування глобального світового економічного, інформаційного, фінансового простору визначають принципово нові завдання щодо формування та розвитку форм і методів управління регіональними системами. Ці обставини вимагають розробки та впровадження інноваційних форм і методів розвитку регіону, вдосконалення організації та технології діяльності регіональних органів управління та місцевого самоврядування, трансформації державної регіональної політики, інструментами реалізації якої є регіональні програми та проекти. Світовий досвід свідчить, що ефективне вирішення проблем соціально-економічного розвитку можливе саме за рахунок ефективного, науково обґрунтованого менеджменту на національному та регіональному рівнях.

Серед досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, присвячених проблемам регіонального менеджменту та забезпеченню сталого розвитку, слід відзначити праці: В. Бабаєва, Л. Товажнянського, М. Годлевського [1], З. Варналія, А. Мокія, О. Новікової [2; 4], О. Гранберга [3], В. Воротіна та Я. Жаліла [5;

10], М. Долішнього [6], В. Дармограя та А. Жученко [7], В. Барановського [8], Б. Буркинського, С. Харічкова, Т. Уманець [9; 20], У. Ізарда [12], Т. Качали [13], М. Кизима, О. Раєвневої та О. Бобкової [14], Л. Петкової [16], Л. Чернюк, М. Фащевського, Т. Пепи [17], К. Меддока [18], В. Дубницького та І. Булеєва [19], О. Черевка [22], Н. Армстронга та Дж. Тейлора [24], Дж.-Р. Боудевілля [25], Т. Герцберга [26], Б. Тейлора [27], А. Томпсона [28] та ін. На глобальному рівні концепт сталого розвитку сформований у програмних документах Організації Об'єднаних Націй [15], Світового банку та інших міжнародних організацій.

Багатогранність проблематики регіонального менеджменту та забезпечення сталого розвитку регіональних соціально-економічних систем зумовила наявність різних теоретико-методологічних поглядів і позицій. Поряд із цим, багато розробок характеризуються в основному теоретичним значенням, мало прийнятним для практичного використання й обґрунтування напрямків розвитку конкретних регіонів. Незважаючи на гостру потребу регіональних органів влади в науково обґрунтованому та зрозумілому інструментарії регіонального менеджменту, залишаються невіршеними багато принципових питань, у тому числі пов'язаних із особливостями

регіонального розвитку, визначенням його функцій і принципів, формуванням достатнього забезпечення такого розвитку, розробкою методичних підходів, що забезпечують повноцінне врахування конкурентних переваг і факторів сталого розвитку.

Мета статті – обґрунтування необхідності трансформації регіонального менеджменту для забезпечення сталого розвитку регіонів України в умовах глобалізації.

Серед великої кількості визначень «регіон», які зустрічаються в науковій літературі [1–4; 9; 13; 17–20; 23–28 та ін.], у рідкісних випадках його пов'язують лише з природним фактором. Внутрішня єдність – економічна та соціальна, а також і зовнішня – з національною економікою – є основною ознакою самостійності певної території.

Сучасне наукове середовище надає широке різноманіття визначень поняття «регіон». На наш погляд, О. Гранберг [3] надає найбільш узагальнююче трактування, відповідно до якого регіон визначено як певну територію, що має цілісність, взаємопов'язаність елементів, що входять до її складу, та відрізняється від іншої території низкою ознак. Таким чином, науковець справедливо в основу визначення покладає латинське значення слова «регіон», яке перекладається як «край, країна, область», а також за ієрархічною вертикаллю визначає первинний регіон (конкретне географічне місце), далі – адміністративний район, потім область, за ним – економічний район, далі макроекономічна зона країни, а завершується ланцюжок Євразією з її економічними союзами, замикає ж перелік світ як найбільша ланка.

Таке узагальнене визначення О. Гранберга [3] знаходить конкретизацію в роботах [8; 12; 16; 18], в яких йдеться про широку практику тлумачення цього визначення, а регіон розглядається як частина території зі схожими природними умовами, а також з характерними економічними, демографічними, історичними передумовами, на якій працює низка галузей промисловості, виробничої та соціальної інфраструктури. Так, Л. Петкова класифікує регіони по-іншому, для неї важливо не супідрядність їх, а типологія – як економічне районування з його економічними зонами, доволі великими економічними районами, регіонами, а також територіально-виробничими комплексами різних типів [16]. Тоді як О. Гранберг [3] визначає великий регіон як територію, яка на сьогоднішній день є в єдиному розумінні, з цього випливає відсутність таких характерних для регіонів ознак, як взаємозалежність і взаємозв'язок з іншими регіонами.

Ще більш територіально поглиблене поняття «регіон» наведено у праці В. Дармограя, А. Жученко [7], де автори характеризують його як велику територію країни з певними однорідними природними ознаками та характерно спрямованим розвитком виробничих сил.

Однак у документах Євросоюзу регіон представлений як територія, що має географічну єдність, спадкоємність і населення, яке має загальні цінності, має прагнення зберігати та розвивати свою самобутність і зацікавлене в економічному та соціально-культурному прогресі.

У довідкових виданнях із соціальної структури особливий акцент надається відмінностям у специфіці соціальної інфраструктури та культури і способу життя населення регіонів. Регіон як економічну та соціальну єдність розглядають Т. Качала, Ю. Лега, Н. Лега та ін. [13], де автори зазначають, що регіональні територіальні громади пов'язані не лише економічними відносинами, а й ставленням до навколишнього середовища.

Регіон як природно-історичний простір розглянуто в роботах [6; 18; 20; 24; 25; 28], де зазначено, що в цьому просторі може здійснюватися громадська та соціально-економічна діяльність місцевого населення. Аналізуючи регіональні складові, науковці систематизують різноманітні регіональні структури, відзначаючи економічну, фізико-географічну, соціокультурну, політико-адміністративну, етнічну, політичну правову сфери, та детально їх описують. Під регіоном науковці розуміють цілісну соціальну систему, що володіє всіма ознаками соціуму. Така система має уніфіковану структуру, до складу якої входять усі вищевикладені сфери, що утворюють підструктури, соціальні інститути, з визначальною роллю регіональних інститутів управління в організації життя. При цьому людина є основним суб'єктом і об'єктом регіонального управління.

Отже, термін «регіон» використовується для визначення різноманітних територіальних утворень, має значний рівень гнучкості, часто вживається як синонім «району», «зони», «ареалу». Традиційно регіон розглядається як відкрита економічна та соціальна система, а основна економічна функція регіону еволюціонує від виробництва продукції в обсягах і пропорціях, необхідних регіону, до максимуму задоволення потреб у суспільних благах. На наш погляд, ключова проблема на рівні регіонів полягає в економічній дезінтеграції, що виражається в такому:

- ✦ регіони проголошують право власності на природні ресурси;
- ✦ регіони обмежують участь інших регіонів у приватизації;
- ✦ регіони ведуть протекціоністську політику щодо ввозу-вивозу товарів і капіталів;
- ✦ бартерні відносини організовуються на рівні владних структур і регіону;
- ✦ загострюють проблему дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств, що виникла на тлі кризи неплатоспроможності підприємств і бюджетних організацій;

- ✦ деформують цінову політику, що призвела до необґрунтованого зростання тарифів.

На основі опрацювання концепцій і теорій систем, сталого розвитку, розміщення продуктивних сил, ефективного використання ресурсів, циркулярної економіки, територіального поділу праці, «блакитної» економіки, екологічно чистого виробництва, регіональної спеціалізації, неінституціональної, підприємницької та ін., сучасний регіон доцільно визначити як відкриту цілісну систему, єдність якої забезпечується низкою чинників (географічного, політичного, соціального та економічного характеру), поелементний склад якої характеризується широким спектром елементів (у т. ч. регіональних інституцій), що в результаті постійної взаємодії та взаємовпливу набувають нових якостей і характеристик і зумовлюють якісні зміни системи. Іншими ознаками регіональної системи є: здатність до самовідтворення, цілеспрямованість і залежність її функціонування та розвитку від складу і повноти ресурсного забезпечення.

Дослідження останніх років показало, що на сталий розвиток регіональних соціально-економічних систем на початку ХХІ ст. суттєво впливає глобалізація світового господарства. Під глобалізацією розуміємо:

- ✦ стадію в розвитку світової економіки, коли економічні системи окремих країн усе більшою мірою втрачають свою економічну відособленість;
- ✦ зміцнення взаємозалежності та взаємовпливу сфер і процесів міжнародних економічних відносин, заснованих на якісних змінах у техніці, технологіях, транспортно-комунікаційній інфраструктурі, інформаційно-комп'ютерних технологіях;
- ✦ поступову трансформацію світового господарства в єдиний ринок знань, капіталу, робочої сили, товарів і послуг;
- ✦ процес універсалізації споживчих переваг, купівельної поведінки, асортименту пропонованої продукції, в ході якого продукти суб'єктів глобальної економіки витісняють товари місцевих товаровиробників.

Сучасні ринки розвиваються в напрямку формування єдиного економічного простору, де головними дійовими особами стають транснаціональні корпорації. За даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), у країнах, що розвиваються в рамках глобальних виробничих систем, створюється в середньому близько 30% ВВП цих країн проти 18% у розвинених країнах [15]. Вельми швидко зростають обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ), що обумовлено діяльністю транснаціональних корпорацій (ТНК). Результати прогнозних досліджень показують, що до 2030 р. ТНК контролюватимуть половину світового виробництва товарів.

У синергетичній концепції транснаціоналізації виробництва акцент робиться на становленні кооперативності елементів транснаціональної діяльності. Ієрархії та мережеві взаємодії забезпечують взаємопов'язаність елементів транснаціональної системи [11; 21]. У результаті цих взаємодій у транснаціональній економіці виникають синергетичні ефекти, а також відбуваються перетворення внутрішньої структури в національних економіках і економіках регіонів.

Вплив глобалізації на сталий розвиток регіону проявляється в інтенсифікації інтеграційних регіональних процесів, у прагненні регіонів до економічної активності поза своїми кордонами, в участі регіонів у цілеспрямованому формуванні світогосподарського ринкового (економічного, правового, інформаційного, політичного) простору, в перетворенні мезорівня національної економіки. При цьому істотно змінюються характер, форми, механізми й інструментальне забезпечення управління соціально-економічною системою регіону.

Об'єктами глобалізації виступають всі елементи регіональних соціально-економічних систем. При цьому вони беруть участь у процесах глобалізації з різною швидкістю й інтенсивністю.

Процеси глобалізації, що впливають на трансформації просторової організації соціально-економічних систем, дали новий імпульс до становлення та розвитку якісно нових механізмів формування інтеграційних утворень. Ці процеси характерні для різних країн, у тому числі для України. Причому дія процесів глобалізації посилюється з поширенням глобальних інформаційних систем.

Реалізація процесів глобалізації зумовлює трансформацію регіонів в учасників зовнішньоекономічних відносин, що, своєю чергою, обумовлює необхідність формування механізму регіонального управління, орієнтованого на реалізацію економічного потенціалу на міжнародному рівні.

Дослідження показують, що активна зовнішньоекономічна діяльність регіону істотно впливає на його економічний розвиток. Остання неможлива без розвиненої виробничої, транспортної та соціальної інфраструктури, конкурентоспроможності та попиту на продукцію підприємств регіону на міжнародних ринках. Регіони України активно включаються в процеси міжнародної та міжрегіональної інтеграції, і зовнішньоекономічна діяльність регіонів має значні перспективи. При цьому ступінь, глибина залучення регіону в міжнародний інтеграційний процес, успішність зовнішньоекономічної діяльності регіону безпосередньо залежить від орієнтованості на інноваційне ведення фінансово-господарської діяльності, комплементарності у фінансуванні, використанні механізму державно-приватного партнерства.

Вихід регіонів України на закордонні ринки товарів і послуг відповідає загальному світовому роз-

витку, в якому зовнішньоекономічні зв'язки регіонів стають усе більш важливими факторами сталого розвитку національної економіки. Особливо слід відзначити, що принципи сталого розвитку (у т. ч. «зелене» фінансування, інклюзивне зростання, орієнтація на ресурсні та енергозберігаючі технології, розподілена генерація енергії) інтегровані в діяльність вітчизняних фінансових інститутів розвитку та низки міжнародних фінансових організацій.

У сучасних умовах, коли вітчизняна економіка знаходиться під впливом криз різного характеру та походження, нагальною є певна «деглобалізація» національної економіки, під якою розуміється посилення внутрішньодержавних між-регіональних зв'язків, створення регіональних і субрегіональних угруповань. Адаптуючись до умов глобалізації, регіональні соціально-економічні системи використовують механізм внутрішньо- та міжрегіональної інтеграції.

Очевидно, що в умовах глобалізації світової економіки та стирання кордонів між країнами, посилення позицій транснаціональних корпорацій і фінансово-промислових груп суб'єкти ринку нарівні з державою мають достатні засоби та можливості отримання вичерпної інформації про переваги споживачів і обсяги виробництва на різних рівнях економіки, починаючи з розрахунку показників окремих підприємств, їх впливу на галузевий випуск тієї чи іншої продукції та закінчуючи макроекономічними показниками. Але на відміну від приватного бізнесу, який здійснює вертикальний аналіз кон'юнктури ринку (підприємство – галузь – регіон – національний ринок), держава здатна пов'язати потреби та випуск продукції і на міжгалузевому рівні (горизонтальний аналіз), що дозволяє досягти ще більш ефективного використання обмежених ресурсів.

Крім бюджетної підтримки сталого розвитку регіонів, держава в особі профільних міністерств і відомств здійснює планування та прогнозування економічної ситуації, на державні органи покладаються завдання проведення всебічних досліджень внутрішніх і зовнішніх ринків з метою виявлення кон'юнктури попиту та відстеження динаміки змін. Таким чином, держава спільно з приватним бізнесом прогнозує обсяг і структуру споживчого та інвестиційного попиту, вживає заходів щодо забезпечення збалансованої структури кінцевого продукту виходячи з наявних можливостей національної та регіональних економіки та імпорتنих закупівель, а також контролює стійкість темпів його приросту через норму валового накопичення.

Необхідність планування в умовах сучасної ринкової економіки також очевидна і з інших міркувань. Держава, переважно дотримуючись інтенсивної моделі розвитку, стикається з фактом, що технічний прогрес різною мірою підвищує ефективність різ-

них сфер економічної діяльності. Тому досягнення пропорційного розвитку економіки та максимально можливого використання наявних ресурсів вимагає виробництва не тільки нових і більш сучасних елементів постійного капіталу, але і тих виробничих засобів, яких процес торкнувся в меншому ступені, але вони є невід'ємною складовою гармонійного розвитку суспільства. Стратегічне планування дозволяє здійснити перехід на якісно новий рівень розвитку продуктивних сил, що супроводжується економією поточних витрат.

Сучасний економічний розвиток визначається, у тому числі, і з урахуванням двох чітких обмежень [1; 9; 10]:

- 1) *опосередковано* – через забруднення навколишнього середовища, яке не може безмежно трансформувати, переробляти відходи виробництва, забруднену воду, повітря, землю та ін. Господарська ємність природного середовища має максимальну межу, за якою настає неминуче зростання суспільних витрат на підтримання сприятливого екологічного стану, а отже, відбувається відволікання ресурсів, що спрямовуються на економічне відтворення;
- 2) *безпосередньо* – через виснаження природних ресурсів. Йдеться, насамперед, про виснаження невідновлюваних ресурсів, що традиційно використовуються суспільством протягом досить тривалого історичного періоду. Освоєння нових сировинних джерел вимагає збільшення суспільних витрат, а отже, обмеження ресурсів для економічного зростання.

До числа найбільш характерних проблем економічного розвитку регіонів України належать проблеми не лише залучення економічних агентів, але і розвитку інженерної інфраструктури, будівництва й оновлення житлового фонду, впорядкування землекористування, підтримки зайнятості на високому рівні, вирішення нагальних екологічних проблем.

У процесі аналізу сучасного стану регіонального менеджменту слід приділити увагу поточному та перспективному місцю соціально-економічних систем в економічному просторі. Головним явищем, що визначає це положення, а також динаміку регіональної соціально-економічної системи в просторі, є наявність і характер міжрегіональних зв'язків. Взаємодія між регіональними соціально-економічними системами може бути доволі різноманітною. Частина з них інтегративного плану: співдружність, сприяння, співробітництво – можуть призводити до утворення метасистеми. З урахуванням традиційно сформованого у вітчизняній регіоналістиці поняття економічного розвитку економічна самостійність регіональної системи часом сприймається як синонім її стійкості в єдиному економічному просторі. Однак саме поняття «стійкість» може бути застосовано до

соціально-економічних систем достатньо умовно. Більшою мірою можна говорити про формування горизонтальних зв'язків міжрегіональної взаємодії. Значущість останніх для стійкості держави є надзвичайно високою. У сучасних умовах міжрегіональне співробітництво розширює можливості регіональних органів управління в частині збільшення внутрішнього потенціалу регіонів, створює умови для більш ефективного вирішення проблем в економічній, соціальній і політичній сферах.

ВИСНОВКИ

Регіони в сучасних умовах сприймаються як ключовий рівень для економічного зростання та розвитку. Посилення глобалізаційних процесів і лібералізація економічних відносин, з одного боку, розширюють можливості залучення необхідного ресурсного забезпечення для функціонування регіону ззовні, а з іншого – забезпеченість внутрішніми, іноді унікальними, ресурсами в достатньому обсязі (за умови їх ефективного використання та проведення науково обґрунтованої регіональної політики) є запорукою вищої конкурентоспроможності регіону, ширшого спектра варіантів розумної спеціалізації, а також досяжності горизонтів сталого розвитку. Потреба досягнення сталого розвитку вимагає партнерства між суспільними інститутами на локальному, регіональному, національному та міжнародних рівнях. Глобальна мета сталого регіонального розвитку визначає нові завдання з обґрунтування планів і управлінських рішень. Реалізація концепції сталого розвитку регіону тісно пов'язана з трансформацією системи регіонального менеджменту в рамках єдиного національного економічного простору. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративно-територіальний устрій та сталий розвиток регіону (концептуальні основи та методологія) : монографія / Бабаєв В. М., ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л. Л., ГОДЛЕВСЬКИЙ М. Д. та ін. Харків : НТУ «ХП», 2008. 316 с.
2. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / Варналій З. С., Мокій А. І., Новікова О. Ф. та ін. Київ : Знання України, 2005. 498 с.
3. Гранберг А. Г. Основи регіональної економіки : учебник для вузов. 2-е изд. М. : ГУ-ВШЭ, 2001. 495 с.
4. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за заг. ред. З. С. Варналія. Київ : НІСД, 2007. 820 с.
5. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2010. 288 с.
6. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети : монографія. Київ : Наукова думка, 2006. 512 с.
7. Дармограй В. І., Жученко А. М. Проблеми інформаційного забезпечення при формуванні стратегії стійкого розвитку регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 12. Ч. 2. С. 51–55. URL: http://bse.in.ua/journals/2016/12-2_2016/10.pdf

8. Барановський В. А. Екологічна географія і екологічна картографія. Київ : Фітосоціоцентр, 2001. 252 с.
9. Економічне оновлення регіону: аналіз ситуацій та рішення : монографія / Буркинський Б. В., Харічков С. К., Уманець Т. В. та ін. Одеса : ІПРЕД НАН України, 2008. 494 с.
10. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика. Київ : НІСД, 2003. 368 с.
11. Занг В.-Б. Синергетическая экономика. Время и перемены в нелинейной экономической теории / пер. с англ. М. : Мир, 1999. 335 с.
12. Изард У. Методы регионального анализа: введение в науку о регионах / пер. с англ. М. : Прогресс, 1966. 660 с.
13. Територіально-функціональна організація соціального комплексу регіону (на прикладі житлово-комунального господарства) : монографія / Качала Т. М., Лега Ю. Г., Лега Н. Ю. та ін. Черкаси : ЧДТУ, 2009. 576 с.
14. Кизим Н. А., Раєвнева Е. В., Бобкова А. Ю. Неравномерность регионального развития в Украине: теоретические основы, инструментарий диагностики, тенденции : монография. Харьков : ИД «ИНЖЕК», 2011. 224 с.
15. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй. URL: <http://un.org>
16. Петкова Л. О. Сучасна парадигма регіонального розвитку національної економіки // Розвиток України в контексті актуальних соціально-економічних проблем : монографія / за ред. Пустовіта Р. Ф. Черкаси : ТОВ «МАКЛАУТ», 2013. С. 316–335.
17. Регіонально-просторові економічні системи України: методологія і сучасна практика формування / Чернюк Л. Г., Фашевський М. І., Пепа Т. В. та ін. Київ : РВПС України НАНУ, 2010. 387 с.
18. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики аналіз : аналітичний звіт / Проект ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні». Київ, 2014. 416 с.
19. Украина и ее регионы на пути к инновационному обществу : монография : в 4-х томах / под общ. ред. В. И. Дубницкого, И. П. Булеева., Донецк : Юго-Восток, 2011. Т. 1. 670 с.
20. Уманець Т. В. Регіональний економічний розвиток України: теоретичні основи управління, інтегральна оцінка, діагностика : монографія. Донецьк : ВІК, 2007. 340 с.
21. Хакен Г. Синергетика: Иерархии неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах / пер. с англ. Емельянов В. И. М. : Мир, 1980. 424 с.
22. Черевко О. В. Методичні основи системного дослідження соціально-економічних процесів в регіоні. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2005. Вип. 13. С. 59–62.
23. Тищенко А. Н., Кизим Н. А., Кубах А. И., Давыскиба Е. В. Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика : монография. Харьков : ИД «ИНЖЕК», 2005. 176 с.

24. Armstrong N., Taylor J. *Regional Economics and Policy*. 3rd ed. New Jersey : Wiley-Blackwell, 2000. 448 p.
25. Boudeville J.-R. *Problems of Regional Economic Planning*. Edinburgh : The University Press, 1966. 208 p.
26. Hershberg T. Regional cooperation: Strategies and incentives for global competitiveness and urban reform. *National Civic Review*. 1996. Vol. 85. No. 2. P. 25–30. DOI: <https://doi.org/10.1002/ncr.4100850207>
27. Taylor B. M. Regionalism as resistance: Governance and identity in Western. *Australia's Wheatbelt*. *Geoforum*. 2012. Vol. 43. Is. 3. P. 507–517. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2011.11.004>
28. Thompson A. Regions, Regionalisation and Regionalism in Contemporary Europe National and Ethnic Identity in the European Context // National and Ethnic Identity in the European Context. Lodz, 2000. P. 113–129.
- REFERENCES**
- Armstrong, N., and Taylor, J. *Regional Economics and Policy*. New Jersey: Wiley-Blackwell, 2000.
- Babaiev, V. M. et al. *Administratyvno-terytorialnyi ustrii ta stalyy rozvytok rehionu (kontseptualni osnovy ta metodolohiia)* [Administrative-territorial Structure and Sustainable Development of the Region (Conceptual Bases and Methodology)]. Kharkiv: NTU «KhPI», 2008.
- Baranovskyi, V. A. *Ekolohichna heohrafiia i ekolohichna kartohrafiia* [Ecological Geography and Ecological Cartography]. Kyiv: Fitosotsiotsentr, 2001.
- Boudeville, J.-R. *Problems of Regional Economic Planning*. Edinburgh: The University Press, 1966.
- Burkynskiy, B. V. et al. *Ekonomichne onovlennia rehionu: analiz sytuatsii ta rishennia* [Economic Renewal of the Region: Situation Analysis and Solutions]. Odesa: IPREED NAN Ukrainy, 2008.
- Cherevko, O. V. "Metodychni osnovy systemnoho doslidzhennia sotsialno-ekonomichnykh protsesiv v rehionii" [Methodical Bases of Systematic Research of Social and Economic Processes in the Region]. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnogo tekhnolohichnogo universytetu. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, no. 13 (2005): 59-62.
- Cherniuk, L. H. et al. *Rehionalno-prostorovi ekonomichni systemy Ukrainy: metodolohiia i suchasna praktyka formuvannia* [Regional-spatial Economic Systems of Ukraine: Methodology and Modern Practice of Formation]. Kyiv: RVPS Ukrainy NANU, 2010.
- Darmohrai, V. I., and Zhuchenko, A. M. "Problemy informatsiinoho zabezpechennia pry formuvanni stratehii stiikoho rozvytku rehionu" [Information Problems in the Formation of the Strategy of Sustainable Development of the Region]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, is. 12, part 2 (2016): 51-55. http://bses.in.ua/journals/2016/12-2_2016/10.pdf
- Derzhavna rehionalna polityka Ukrainy: osoblyvosti ta stratehichni priorityety* [The Sovereign Regional Policy of Ukraine: Particularities and Strategic Priorities]. Kyiv: NISD, 2007.
- Derzhavne upravlinnia rehionalnym rozvytkom Ukrainy* [State Management of the Regional Development of Ukraine]. Kyiv: NICD, 2010.
- Dolishnii, M. I. *Rehionalna polityka na rubezhi XX-XXI stolit: novi priorityety* [Regional Policy at the Turn of the XX-XXI Centuries: New Priorities]. Kyiv: Naukova dumka, 2006.
- Granberg, A. G. *Osnovy regionalnoy ekonomiki* [Fundamentals of Regional Economics]. Moscow: GU-VShE, 2001.
- Hershberg, T. "Regional cooperation: Strategies and incentives for global competitiveness and urban reform". *National Civic Review*, vol. 85, no. 2 (1996): 25-30. DOI: <https://doi.org/10.1002/ncr.4100850207>
- Izard, U. *Metody regionalnogo analiza: vvedeniye v nauku o regionakh* [Methods of Regional Analysis: An Introduction to the Science of Regions]. Moscow: Progress, 1966.
- Kachala, T. M. et al. *Terytorialno-funktsionalna orhanizatsiia sotsialnoho kompleksu rehionu (na prykladi zhytlovo-komunalnoho hospodarstva)* [Territorial and Functional Organization of the Social Complex of the Region (On the Example of Housing and Communal Services)]. Cherkasy: ChDTU, 2009.
- Khaken, G. *Sinergetika: lerarkhii neustoychivostey v samoorganizuyushchikhsya sistemakh i ustroystvakh* [Synergetics: Hierarchies of Instabilities in Self-organizing Systems and Devices]. Moscow: Mir, 1980.
- Kizim, N. A., Rayevneva, Ye. V., and Bobkova, A. Yu. *Neravnornost regionalnogo razvitiya v Ukraine: teoreticheskiye osnovy, instrumentariy diagnostiki, tendentsii* [Uneven Regional Development in Ukraine: Theoretical Foundations, Diagnostic Tools, Trends]. Kharkiv: ID «INZHEK», 2011.
- Ofitsiyniy sait Orhanizatsii Obiednanykh Natsii. <http://un.org>
- Petkova, L. O. "Suchasna paradyhma rehionalnoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky" [Modern Paradigm of Regional Development of the National Economy]. In *Rozvytok Ukrainy v konteksti aktualnykh sotsialno-ekonomichnykh problem*, 316-335. Cherkasy: TOV «MAK-LAUT», 2013.
- "Rehionalnyi rozvytok ta derzhavna rehionalna polityka v Ukraini: stan i perspektyvy zmin u konteksti hlobalnykh vyklykiv ta yevropeyskykh standartiv polityky: analitychniy zvit" [Regional Development and Regional State Policy in Ukraine: Status and Prospects for Change in the Context of Global Challenges and European Policy Standards: An Analytical Report]. *Proekt YeS «Pidtrymka polityky rehionalnoho rozvytku v Ukraini»*. Kyiv, 2014.
- Taylor, B. M. "Regionalism as resistance: Governance and identity in Western. Australia's Wheatbelt". *Geoforum*, vol. 43, no. 3 (2012): 507-517. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2011.11.004>
- Thompson, A. "Regions, Regionalisation and Regionalism in Contemporary Europe National and Ethnic Identity in the European Context". In *National and Ethnic Identity in the European Context*, 113-129. Lodz, 2000.
- Tishchenko, A. N. et al. *Ekonomicheskyy potentsial regiona: analiz, otsenka, diagnoctika* [The Economic Potential of the Region: Analysis, Assessment, Diagnostics]. Kharkiv: ID «INZHEK», 2005.
- Ukraina i yee regiony na puti k innovatsionnomu obshchestvu* [Ukraine and Its Regions on the Way to an Innovative Society], vol. 1. Donetsk: Yugo-Vostok, 2011.

Umanets, T. V. *Rehionalnyi ekonomichnyi rozvytok Ukrainy: teoretychni osnovy upravlinnia, intehralna otsinka, diahnostyka* [Regional Economic Development of Ukraine: Theoretical Foundations of Management, Integrated Assessment, Diagnostics]. Donetsk: VIK, 2007.

Varnalii, Z. S. et al. *Rehiony Ukrainy: problemy ta pryorityety sotsialno-ekonomichnoho rozvytku* [Regions of Ukraine: Problems and Priorities of Socio-economic Development]. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2005.

Zang, V.-B. *Sinergeticheskaya ekonomika. Vremya i peremenny v nelineynoy ekonomicheskoy teorii* [Synergetic Economy. Time and Changes in Nonlinear Economic Theory]. Moscow: Mir, 1999.

Zhalilo, Ya. A. *Ekonomichna stratehiia derzhavy: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Economic Strategy of the State: Theory, Methodology, Practice]. Kyiv: NISD, 2003.

УДК 332.146.2 (332.133.44) (045)
JEL: J24; L26; M21; O15; O33; R13

АДАПТИВНИЙ РОЗВИТОК СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

©2021 ТОПАЛОВА І. А., МАКОВЕЄВА О. В.

УДК 332.146.2 (332.133.44) (045)
JEL: J24; L26; M21; O15; O33; R13

Топалова І. А., Маковеєва О. В. Адаптивний розвиток суб'єктів господарювання регіональної економічної системи в умовах цифровізації

Сучасні економічні умови диктують дедалі жорсткіші умови функціонування суб'єктів (учасників) ринку, які пов'язані насамперед із глобалізацією економіки, впровадженням цифрових норм бізнес-процесів, посиленням конкуренції в усіх сферах соціально-економічного життя та коронакризою. Ось чому виникають питання адаптації економічних суб'єктів до певних змін і розвитку їхніх навичок у досить складних економічних умовах і під впливом зовнішніх факторів, які часом навіть неможливо виміряти. Автори вважають необхідним розглянути подальші зміни в зовнішньому середовищі та місце в них економічних суб'єктів регіональної економічної системи з позицій їх адаптивного розвитку в контексті цифровізації, що і стало метою даної наукової статті. Ця мета дозволила сформулювати такі завдання: дослідити суть адаптивного розвитку; визначити підходи до адаптивного розвитку суб'єктів господарювання регіональної економічної системи, а саме: системно-комплексний, ефективно-процесовий, паводково-психологічний; навести структуру адаптивного розвитку економічних суб'єктів регіональної економічної системи з позицій синергетичного підходу; вдосконалити концептуально-категоріальний апарат регіональної економіки шляхом введення поняття «адаптивний розвиток економічних суб'єктів регіональної економічної системи» (що в даному дослідженні розуміється як безперервний процес трансформації в системі управління економічними суб'єктами, що базується на переході системи із одного якісного стану в інший за умов встановлених суперечностей зовнішнього середовища та довгострокової (стратегічної) програми формування та збільшення внутрішнього потенціалу з метою підвищення ефективності функціонування суб'єктів управління регіональною економічною системою); розглянути якісні зміни у здійсненні цифрової трансформації регіональної економіки. Отже, адаптивний розвиток системи управління суб'єктами господарювання регіональної економічної системи за умов впливу навколишнього середовища в умовах цифровізації є досить складним і багатограним процесом, що вимагає організаційних змін у системі управління та скоординованих дій персоналу та керівництва. Крім того, адаптивний розвиток вимагає нових компетенцій персоналу, що дозволяє перейти до більш глибокого занурення в інформаційно-комунікаційний простір за допомогою цифрових перетворень.

Ключові слова: адаптивний розвиток, суб'єкти господарювання, регіональна економічна система, цифровізація, синергетичний підхід.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-97-103>

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 11.

Топалова Ірина Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу ринкових механізмів і структур, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (Французький бульвар, 29, Одеса, 65044, Україна)

E-mail: djesi@te.net.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7845-6612>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1935236/iryna-anatoliivna-topalova/>

Маковеєва Олена Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту організацій, Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (вул. Генуезька, 22, Одеса, 65009, Україна)

E-mail: makoveeva.e@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2726-915X>

UDC 332.146.2 (332.133.44) (045)

JEL: J24; L26; M21; O15; O33; R13

Topalova I. A., Makoveieva O. V. Adaptive Development of Regional Economic System Business Entities in the Conditions of Digitalization

Modern economic conditions dictate increasingly stringent conditions for the functioning of subjects (participants) in the market, which are primarily related to the globalization of the economy, the introduction of digital norms of business processes, increasing competition in all spheres of socio-economic life and the corona-crisis. That is why there are questions of adaptation of economic entities to certain changes and the development of their skills in a rather difficult economic environment and under the influence of external factors that sometimes are even impossible to measure. Further changes in the external environment and the place of economic entities of the regional economic system in them, we think that it is necessary to consider from the standpoint of their adaptive development in the context of digitalization, which became the purpose of this scientific article. This purpose allowed to form the following tasks: to explore the essence of adaptive development; to determine approaches to the adaptive development of economic entities of the regional economic system, namely: system-complex, process-effective, flood-psychological; to introduce the structure of adaptive development of economic entities of the regional economic sys-